

**OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUğU OLAN OCUğA SAHİP
ANNELERİN ÇOCUKLARINA VERİLEN DESTEK EğİTİM
HİZMETLERİ İLE İLGİLİ GRÜŐLERİNİN İNCELENMESİ**

**AN ANALYSIS OF OPINIONS OF MOTHERS WITH CHILDREN
WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER ABOUT PROVIDING
SUPPORT SERVICES**

**Hakan Sarı¹
Canan Őentürk Barıőık²
Dilek Sarar Boyraz³
Őerif Ayőe zdemir⁴**

---

¹ Necmettin Erbakan University hakansari@gmail.com

² Akőehir Science Art Center canansenturkbarisik@gmail.com

³ Mediha Turhan Tansel Special Education Practice School dsarar@gmail.com

⁴ Special Education Department PhD Student s.ozdemir.batur@gmail.com

i correspondence: email: canansenturkbarisik@gmail.com

Copyright  The Author(s). All Rights Reserved.

Öz

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB); özellikle dil gelişimi, sosyal iletişim ve sosyal etkileşimdeki yetersizlikler, sınırlı ilgi ve tekrarlayan davranışlar ile karakterize edilmektedir. Belirtileri erken çocukluk döneminde ortaya çıkan bu gelişimsel yetersizliğe sahip olan bireyler, otizmden etkilenme derecelerine göre hafiften çok yoğununa farklılık gösteren ve yaşam boyu süren destek hizmetlere ihtiyaç duyabilmektedirler. Tüm özel gereksinimli çocuklarda olduğu gibi OSB olan çocukların da eğitimlerinin sağlıklı ve verimli bir şekilde yürütülebilmesi ebeveynlerinin katkısı ve katılımı ile olmaktadır. Ebeveynler eğitimin ayrılmaz bir parçası ve paydaşıdır. OSB’li çocuğa sahip ebeveynlerinin görüşlerinin incelendiği ve destek eğitim hizmetleri ile ilgili yürütülen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Yapılan bu araştırmada ise OSB olan çocuklara sahip annelerin çocuklarına sunulan destek eğitim hizmetlerini ile ilgili deneyimlerinin kendi görüşlerine dayalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseninde tasarlanmış olup çalışma grubu ölçüt örneklem modeli ile belirlenmiştir. Çalışma grubunu çocuğu destek eğitim hizmeti alan 38 anne oluşturmuştur. Araştırmanın veri toplama sürecinde görüşmelerden yararlanılmıştır. Betimsel analiz sonucu elde edilen bulgular, araştırmanın alt problemleri çerçevesinde tablolar ile sunulmuş ve alıntılarla desteklenmiştir.

Araştırmanın sonucunda annelerin çocuklarının eğitim alma sürecinde bilgilendirilmeye ve bu konuda kendilerine eğitim verilmesi üzerine ifadelerine ulaşılmıştır. ocuklarının eğitim hayatında aktif rol almak isteyen annelerin okul yönetimi, sınıf öğretmeni, destek eğitim hizmetleri sunan öğretmenler vb çocuğunun eğitim hayatında yer alan bireylerin işbirliği içerisinde süreci yönetmeleri gerektiği düşüncesinde oldukları da araştırmanın dikkat çeken sonuçlarından olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Otizm Spektrum Bozukluğu, Destek Eğitim Hizmetleri, Ebeveyn, Özel Eğitim

AN ANALYSIS OF OPINIONS OF MOTHERS WITH CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER ABOUT PROVIDING SUPPORT SERVICES

Abstract

Autism Spectrum Disorder (ASD) is characterized with language development, inadequacies in social communication and social interaction, limited interest and repetitive behaviours. Individuals with this developmental disability, whose symptoms appear in early childhood, may need lifelong support services that vary from mild to intense depending on the degree of being affected with autism. As with all children with special needs, children with ASD can be educated in a healthy and efficient manner with the contribution and participation of their parents. Parents are an integral part and stakeholder in Education of children with ASD. While there are various studies examining opinions of parents of children with ASD and about support services provided. There are few studies on parents' views on support services provided for their children. In this study, it was aimed to examine the experiences of mothers who have children with ASD regarding providing support services offered to their children based on their own opinions. This research was designed with semi-structured interview technique, which is one of the qualitative research methods. The study group consisted of 38 mothers whose children received support education services. Interviews were used in the data collection process of the research. The data obtained as a result of the interviews were analysed with the " Descriptive Analysis Technique".

As a result of the research, it was found that mothers were informed about the education process of their children and that they were educated on this subject. It is also one of the remarkable results of the study that mothers who, want to take an active role in the education life of their children think that the school administrators, classroom teachers, teachers who provide support education services should manage the process in cooperation with the individuals involved in the education life of their children.

Keywords: Autism Spectrum Disorders, Support Education Services, Parents, Special Educational Needs, special education, parent education, qualitative research.

1.GİRİŐ

Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB), DSM-V'te sözel ve sözel olmayan davranışlarda yetersizlik veya olağan dıŐı kullanım, sözel iletiŐimi hiç edineme veya kullanmama, baŐkalarının sözel olmayan davranışlarını veya yüz ifadelerini anlayamama; ilgi, istek ve duygularını paylaŐmada isteksizlik, toplumsal olarak kabul gören sosyal etkileŐim becerilerinde süregelen bozukluklarla; sınırlı, yineleyici davranış örüntüleri veya takıntılar ile duysal uyaranlara karŐı aŐırı ya da yersiz tepki gösterme davranışı olarak ifade edilmektedir. Özellikle, sosyal iletişim ve sosyal etkileşimdeki yetersizlikler ve bu yetersizliklerin farklı bağlamlarda da gözleniyor olması, sınırlı ilgi ve tekrarlayan davranışlar ve erken çocukluk döneminde bu belirtilerin ortaya çıkması özellikleri dikkat çekmektedir (Köroğlu, 2013).

Normal geliŐim gösteren bireyler içinde buldukları ortamlarda diğer kişilerin davranışlarını gözleyerek ve taklit ederek pek çok beceriyi öğrenebilmektedir. OSB olan bireylerin yaklaşık üçte ikisinde farklı düzeyde zihinsel yetersizlikler yaŐandığı; üçte birlik bölümünde ise normal ve normal üstü zihinsel performans sergiledikleri görülmektedir; bununla birlikte, özellikle dil gelişimi ve sosyal iletişim alanında sınırlılıklar yaşamakta ve tekrarlı/yinelenen davranışları sergilemekte ve bağımsız yaşam becerilerinin desteklenebilmesi için hayat boyu süren hafif veya çok yoğun desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler (Rettig, 2011, Toth & Stobbe, 2011). İhtiyaç duyulan bu destek, OSB ve diğer özel gereksinimli bireylerin birtakım becerilerin ğretiminde bilimsel dayanaklı uygulamalar kullanılarak en az kısıtlayıcı eğitim ortamlarında yürütülecek olan sistematik eğitimler ve sınıf içi ve sınıf dışında sunulan destek eğitim hizmetleri sayesinde sağlanabilmektedir (Kurt, 2006). En az kısıtlayıcı ortam, özel gereksinimli çocukların özel gereksinimli olmayan çocuklarla birlikte en yüksek derecede uygun eğitim görmelerini sağlayan ortamdır. Ancak, bireyin yetersizlikleri akranlarıyla birlikte yürüttükleri derslerinde geliŐmelerine engel oluyorsa, özel durumdan dolayı ayrı ortamlarda ders almayı sağlayan çocuğun bütün ihtiyaçlarının karŐılanması amacıyla destek eğitim hizmetleri sağlanmalıdır. ocuk zel eğitim okulunda öğrenim görse bile her türlü ihtiyaç karŐılanmıyorsa, gerekli destek eğitim hizmetleri sağlanmıyorsa o program ve ortam onun için en az kısıtlayıcı ortam olmamıŐ olur (Lawrence, 2007; Sarı, 2014). Destek eğitim hizmetleri ise genel olarak; özel eğitim ihtiyaı olan bireylerin eğitim ihtiyaçları doğrultusunda kendilerine, ailelerine, öğretmenlerine ve okuldaki diğer

personeler uzman personel ve gerekli araç-gereçlerle sunulan danışmanlık hizmetleri olarak ifade edilmektedir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018). Destek eğitim hizmetleri; özel gereksinimi olan çocuğun özel eğitimden yararlanması için gerekli olan ulaştırma ve bu gibi gelişimsel engelleri, uygun hale getirici ve destekleyici hizmetleri kapsamaktadır. Bu hizmetler akademik amaçları gerçekleştirmek için çeşitli danışmanlık türlerini (konuşma, fizyoterapi, işitme, eğitsel, psikolojik veya mesleki, derslerin öğrenilmesiyle ilgili), günlük yaşam etkinliklerini, ayrıca ulaşımı ve iyileştirici rehberliği de kapsayabilmelidir (Lawrence, 2007; Sarı, 2014). Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu, eğitsel değerlendirme ve tanılama sonucunu dikkate alarak birey için en az sınırlandırılmış eğitim ortamı ve destek özel eğitim hizmetine ilişkin öneride bulunmak; eğitim kurumlarında ise Bireysel Eğitim Planı (BEP) Ekibi bireye sunulacak destek eğitim hizmetinin türüne, süresine ve hizmetin kimler tarafından nasıl sağlanacağına hazırlanan BEP'te yer vermekte sorumludur (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Destek eğitim hizmetleri sınıftan ayrılmadan (sınıf içi yardım, özel eğitim danışmanlığı) veya sınıf dışında (gezici öğretmen, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri, destek oda) sunulabilir. Sınıf içi yardım, özel eğitim uzmanının sınıf içinde sınıf öğretmeni ile işbirliği yaparak özel gereksinimli öğrenciye destek sağlamasıdır (Mastropieri ve Scruggs, 2004; Sucuoğlu % Kargın, 2008). Özel eğitim danışmanlığı, ders öğretmenin özel eğitimciden aldığı bilgilerle öğrenciye yardım ettiği dolaylı bir danışmanlık türüdür. Bu danışmanlık, özel gereksinimli öğrencilerin akademik, sosyal ve davranışsal gelişmelerini destekleyerek, eğretim planlarını düzenleyerek, etkili materyal ve stratejiler önererek sınıf öğretmenin özel gereksinimli öğrenci ile ilgili bilgi ve becerilerinin gelişmesine katkıda bulunabilir (Downing % Bailey, 1990; Ünal, 2008). Sınıf dışında sağlanan destek eğitim hizmetlerinden biri Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezleridir. Özel eğitime gereksinimi olan bireye Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinin düzenlemiş olduğu destek eğitim raporu ile bu merkezlerde bireysel ve/veya grup eğitimi şeklinde destek eğitim hizmeti sağlanmaktadır. Destek eğitim odası uygulaması ise özel gereksinimli öğrencinin kaydının normal sınıfta olduğu; ancak öğrencinin gereksinime ihtiyaç duyduğu derslerde destek odada özel eğitim öğretmenlerinden veya diğer ders öğretmenlerinden destek aldığı durumlardır (Batu & Kırcaali-İftar, 2011). Literatürde, özel eğitime ihtiyacı olan bireyler için evde, hastanede,

okul ve kurumlarda eğitim ve destek eğitim hizmetlerini yürütmekle görevlendirilen görme, iőtme ve zihinsel engelliler sınıf ğretmeni, olarak tanımlanan gezici ğretmen uygulaması ise 2018 yılında güncellenen zel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliğinde yer almamaktadır.

OSB olan bireylerin, mümkün olan en erken dönemde farkına varılarak tanılanması ve tanı aldıkları ilk andan itibaren hiç zaman kaybetmeden çocuğun ihtiyaı olan destek eğitim hizmetlerinden faydalandırılarak geliőtlerinin desteklenmesi gerekmektedir. Bireyin rgn eğitime dhil olduktan sonra da geliőt düzeyine ve tanısına uygun destek eğitim programlarına katılması, geliőtinin en üst düzeyde desteklenmesini sağlayacaktır. Tüm zel gereksinimli çocuklarda olduğu gibi OSB olan çocukların da eğitimlerinin sağlıklı ve verimli bir Şekilde yürütülebilmesi ebeveynlerinin katkısı ve katılımı ile olmaktadır. Ebeveynler eğitimin ayrılmaz bir parçası ve paydaőtirdir. Eğitimin planlanmasında, yürütülmesinde, gözden geçirilmesinde veya sorunların belirlenip giderilmesinde ebeveyn görüşleri özel eğitimde çok büyük önem taőtımaktadır. Alanyazın incelendiğinde OSB’li çocuğa sahip ebeveynlerinin görüşlerinin incelendiği ve destek eğitim hizmetleri ile ilgili yürütülen eőtli araştırmalar yer almaktadır. Ebeveyn görüşlerine dayanan araştırmalarda, tanılama ve otizmin ve nedenlerine iliőtli görüşleri (Hebert & Koulouglioti,2010), sosyal destek, sosyal etkileőt ve iletiőt (Meral & Cavkaytar, 2012; Nealy ve ark., 2012, Wimpory & ark., 2000) gibi konularda ebeveyn görüşlerinin alındığı görülmektedir. Destek eğitim hizmetleri ile ilgili yürütülen araştırmalarda ise, destek eğitim hizmetlerinin etkililiği (Semiz, 2018), ders baőtısına olan etkisi (Kale ve Demir,2017), ğrencinin akademik ve sosyal becerilerine etkisi (ağlar,2017; Datta, 2015; Al-Zoubii & Rahman, 2012) ile ilgili ğretmen, veli, ğrenci ve yönetici görüşlerini inceleyen araştırmalar olmasına rağmen OSB’li çocuğa sahip ebeveynlerin sunulan destek eğitim hizmetlerini ile ilgili görüşlerini inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıőtır. OSB’li çocuklara sahip annelerin çocuklarına sunulan destek eğitim hizmetleri ile ilgili görüşlerinin incelenmesini amaçlayan bu alıőtmanın uygulama sürecindeki sorunların tespit edilerek giderilmesine, OSB’li çocuklara sağlanan destek eğitim hizmetlerinin geliőtirilmesine yardımcı olmakla beraber; Türkiye’deki destek eğitim hizmetleri literatürüne katkı sağlayacağı ve araştırma bulgularının eğitimciler ve araştırmacılar için somut veriler ortaya koyarak faydalı olacağı dőtnmektedir.

2.YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, veri toplama süreci ve veri analizi ile ilgili bilgilere yer verilmektedir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması modelinde gerçekleştirilmiştir. Durum çalışması, araştırmanın amacı kapsamında belirlenen, sınırlılık belirlenmiş bir duruma yönelik kapsamlı veriler ortaya koyma sürecidir (Yıldırım & Şimşek, 2013, s.83). Bu kapsamda yapılan araştırmada, OSB tanılı çocuğa sahip olan annelerin deneyimlerine dayalı olarak sunulan destek eğitim hizmetlerine ilişkin bilgi elde etmek ve elde edilen sonuçları ortaya koymak amaçlanmıştır. Durum çalışması olarak gerçekleştirilen araştırmalarda izlenmesi gereken aşamalar ve bu aşamalara yönelik araştırmada izlenen işlem sırası şunlardır (Yıldırım & Şimşek, 2013, s.317-323):

- Araştırma Sorularının Belirlenmesi: Araştırmanın temel araştırma sorusu “OSB tanılı çocuklara sahip bir anne olarak okulda öğrenciniz için verilmesi gereken destek eğitim hizmetlerine ilişkin görüşleriniz nelerdir?” şeklinde belirlenmiştir.
- Araştırmanın alt problemlerinin belirlenmesi: Araştırmanın temel sorusuna karşılık araştırmanın alt problemleri oluşturulmuştur. Araştırmada yer alan alt problemler şunlardır:
  - Destek eğitim hizmetlerine ilişkin çocuğun tanılanmasının ardından yapılması gerekenler hususunda yardım alınması gerekliliğine yönelik görüşleriniz nelerdir?
  - Destek eğitim hizmetlerine ilişkin çocuğun eğitimine dair herhangi bir eğitim alma konusuna yönelik görüşleriniz nelerdir?
  - Destek eğitim hizmetlerine ilişkin çocuğun destek eğitim hizmetlerine dair gereksinimlerinin neler olduğuna yönelik görüşleriniz nelerdir?
  - Destek eğitim hizmetlerine ilişkin gereksinimlerin giderilmesine yönelik görüşleriniz nelerdir?
- Analiz biriminin belirlenmesi: Araştırmada, araştırılan duruma yönelik doğrudan deneyim sahibi kişilerin araştırmada yer alması amaçlanmıştır. Destek eğitim

hizmetlerinden faydalanan çocukların aileleri ile analiz birimi oluşturulmuştur. Farklı okullarda destek eğitim hizmeti alan öğrenci aileleri analiz biriminde yer almaktadır.

- Çalışılacak durumun belirlenmesi: Araştırmada, sunulan destek eğitim hizmetlerine yönelik çalışılacak durum, ilkökul düzeyi olarak belirlenmiştir.
- Araştırmaya Katılacak Bireylerin Seçilmesi: Araştırmada araştırmannın çalışma gurubu oluşturulurken ölçüt örnekleme modeli ile katılımcılar belirlenmiştir. Çalışma grubunun seçiminde temel alınan ölçütlere uygun olan ve gönüllü katılım gösteren anneler araştırmada yer almıştır.
- Verilerin toplanması ve alt problemlerle ilişkilendirilmesi: Araştırmannın nitel verileri, araştırmannın alt problemlerine cevap verecek kapsamda toplanmıştır. Elde edilen veriler alt problemlerle ilişkilendirilerek araştırmacı tarafından saklanmıştır.
- Verilerin analizi ve yorumu: Elde edilen nitel verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Verilere dayalı olarak bulgular sunulmuş ve annelerden yapılan alıntılarla desteklenmiştir.
- Çalışmanın raporlaştırılması: Araştırma sürecinde yapılan işlemler ve elde edilen bulgular, okuyucular ve araştırmacılar için kapsamlı olarak raporlanmıştır.

2.2. Çalışma Grubu

Araştırmannın çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme belirleme stratejilerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme, araştırmannın amacına uygun olarak en iyi veri kaynaklarına ulaşmak için belirlenen bazı ölçütleri karşılayan tüm durumların araştırmaya alınmasıdır (Patton, 2014, s.238). Bu çerçevede araştırmada sunulan destek eğitim hizmetlerini değerlendirmeye yönelik, bu hizmetten yararlanan annelerden veri toplamak amaçlanmıştır. Araştırmannın örneklemini belirlerken temel alınan ölçütler; OSB tanılı bir çocuğa sahip olmak ve okul bünyesinde sağlanan destek eğitim hizmetlerinden faydalanyor olmak şeklinde belirlenmiştir. Bu ölçütlere sahip olan annelerden oluşturulan örnekleme grubunun tümünün ev hanımı olduğu ve çocuklarının ilkökulu bitirdikleri görülmüştür. Annelerin yaşları 32-40 arasındadır. Araştırmaya katılan annelerin 2 veya 3 çocuğa sahip oldukları görülmüştür.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verilerinin toplanmasında görüşmelerden yararlanılmıştır. Görüşmeler üç farklı görüşme yaklaşımı ile gerçekleştirilebilir. Gündelik sohbet tarzında görüşme, görüşme kılavuzu yaklaşımı ile görüşme ve standartlaştırılmış açık uçlu görüşme olarak sıralanabilmektedir (Patton, 2014, s.342). Araştırma için bu yaklaşımlar içerisinde yapılan görüşmelerde görüşme kılavuzu yaklaşımı tercih edilmiştir. Kılavuz yaklaşımı ile yapılan görüşmeler, araştırmacıya araştırmanın ana amacından çıkmadan veri toplama için görüşme sorularını belirlemesini sağlar.

Araştırmacı tarafından görüşme kılavuzu yaklaşımı ile görüşme soruları belirlenmiş ve sorular sıralanmıştır. Hazırlanan görüşme formu, araştırmanın amacına uygunluğuna ilişkin üç özel eğitim alan uzmanına gönderilmiş ve değerlendirmeleri alınmıştır. Uzman görüşü sonucunda gerekli düzeltmeler yapılmış ve beş anne ile pilot görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların görüşme formuna ilişkin öneri ve değerlendirmeleri ışığında görüşme formuna son biçimsel ve içerik düzenlemeleri yapılmıştır. Görüşme formunun son hali uzmanlara yeniden gönderilmiş ve onay alındıktan sonra veri toplama sürecine geçilmiştir.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırmada görüşmeler gerçekleştirilirken katılımcıların isteği üzerine telefonla ve yüz yüze görüşme tercih edilmiştir. Araştırmaya başlamadan önce annelerden izin alınarak görüşmelerden elde edilen veriler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Ayrıca, annelerin gerçek isimlerinin gizli tutulacağı ve süreç içerisinde isimle hitap edilmeyeceği belirtilmiştir. Görüşme yapılırken her anne farklı bir numara ile kodlanarak annelerin üzerindeki olumsuz etki ortadan kaldırılmıştır. Görüşmeler esnasında her anneye 5 soru yöneltilmiş ve her görüşme yaklaşık olarak 35-45 dakika arasında sürmüştür. 12 anne ile telefon görüşmesi gerçekleştirilmiş ve araştırmacı tarafından cevaplar not edilmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen nitel verilerin analizinde betimsel analizden yararlanılmıştır. Betimsel analiz, araştırma sorularına uygun olarak hazırlanan bir analiz çerçevesinde bulguların analizini ve sunumunu içerir. Betimsel analiz sürecinde takip edilmesi gereken işlemler ve araştırmada izlenen süreç şöyledir (Yıldırım& Şimşek, 2013, s.256):

- Betimsel analiz çerçevesi hazırlama: Araştırma sorularından ve görüşme başlıklarından yararlanarak araştırmacı tarafından veri analizi çerçevesi hazırlanmıştır.
- Tematik çerçeveye göre verileri düzenleme: Analiz çerçevesine uygun olarak görüşmelerde elde edilen veriler araştırmacı tarafından düzenlenmiş ve sıralanmıştır.
- Bulguları tanımlama: Çerçeve içinde her araştırma sorusuna karşılık gelen veriler açıklanmış ve verilere yönelik alıntılar seçilmiştir.
- Bulguları yorumlama: Bu süreçte bulgular net ve anlaşılır düzeyde ayrıntılı olarak okuyucuya açıklanmıştır.

Betimsel analiz sonunda elde edilen nitel bulgular tablolar halinde sunulmuş ve alıntılarla desteklenmiştir. Alıntılar verilirken görüşüne başvurulmuş otizimli çocuklara sahip annelere birer kod numarası verilerek (A₁, A₂...A₂₄) açıklamalar yapılmıştır. Örneğin, Anne-1 ile ilgili alıntı yapılırken "A₁" ifadesine yer verilmiştir.

3.BULGULAR

Araştırmada elde edilen bulgular, araştırmanın alt problemlerine dayalı olarak oluşturulmuştur.

3.1. Çocuğun tanı almasının ardından neler yapabileceğiniz konusunda yardım alma

Annelerin çocuğun tanı almasının ardından neler yapılabileceği konusunda kimlerden yardım aldığı hakkındaki görüşlerine dayalı olarak elde edilen kodlara Tablo 1'de yer verilmektedir.

Tablo 1: Neler yapılabileceği konusunda kimlerden yardım alındığı ile ilgili olarak ortaya çıkan temaların dağılımı

Kodlar	n	%
Tanılamayı gerçekleştiren uzman	20	53
RAM (Rehberlik Araştırma Merkezi)	10	26
Tanıdık / Akraba	8	21

Annelerin ocuğun tanı aldıktan sonra neler yapabileceği konusunda yardım alma sürecine yönelik görüşleri ile ortaya çıkan kodlar sırasıyla; otizm tanısı koyan çocuk ve ruh hastalıkları uzmanları ve çocuk nörologlarının neler yapılacağı hakkında bilgilendirdiğini (20, %53), Rehberlik Araştırma Merkezi'nin gerekli bilgiyi sağladığını (10, %26), tanıdık, akraba vb bireylerden neler yapılacağı hususunda yardım aldığı (8, %21) bilgisine ulaşılmaktadır. Aileler alanda uzman kişilere daha çok güvendiklerini, çocuklarının tanılanmasının ardından çok farklı bilgilere ulaştıklarını belirtmektedirler. Sürecin devamının nasıl olacağı hakkında bilgi almanın onları psikolojik olarak rahatlattığını dile getirmektedirler. Bununla beraber yanlış bilgilendirmenin de olumsuz düşünelere yol açtığını belirtmektedirler.

Aşağıda katılımcıların konu hakkındaki yorumlarına yer verilmektedir:

“Doktorumuzun, ‘Çocuğunuz özel bir çocuk’ cümlesinin ardından ne geleceği bizi çok korkutmuştu. Otizm tanısını koymakla yetinmeyip bizi bilgilendirmesinin ardından gerçekten çok rahatladık.” A₁₈

“Komşumuzun çocuğu da otizliydi. Aslında onu gözlemyerek çocuğumun farklı olduğunu sezmiştim. O bana tanı aldıktan sonra çok yardım etti. Allah razı olsun...” A₁

3.2. Çocuğun eğitimine dair herhangi bir eğitim alma durumu

Annelerin ocuğun eğitimine ilişkin eğitim alma durumu konusunda eğitimi veren kişi/kurum, eğitimin süresi ve eğitimde yer alan konular hakkındaki görüşlerine dayalı olarak elde edilen kodlara Tablo 2’de yer verilmektedir.

Tablo 2: Ailelerin aldığı eğitim ile ilgili olarak ortaya çıkan temaların dağılımı

Anneye Eğitimi Veren Kişi		Annenin Aldığı Eğitimin Süresi		Annenin Aldığı Eğitimin Konuları				
n	%	n	%	n	%			
Eğitim Verilmedi	18	47	Eğitim Verilmedi	18	47	Otizm ile İlgili Genel Bilgi	16	42
Okul Rehberi	10	26	1 Ay Haftada 1 Saat	12	32	Uyum Problemleri	10	26
RAM Öğretmeni	6	16	2 haftada Birer Saat	6	6	Tuvalet Eğitimi	8	21
Öğretim Üyesi	4	11	3 Ay Haftada 1 Saat	2	5	Davranış Değişirme	4	11

Annelerin çocuğun eğitimine ilişkin eğitim alma durumu konusunda eğitimi veren kişi/kurum, eğitimin süresi ve eğitimde yer alan konulara yönelik görüşleri ile ortaya çıkan kodlar sırasıyla; çocuğunun eğitimine dair herhangi bir eğitim verilmediğini (18, %47), Okul Rehber Öğretmenlerinin onları bir süre eğitime tabi tuttuğunu (10, %26), RAM tarafından eğitim verildiğini (6, %16) ve özel olarak randevulu bir şekilde giderek öğretim üyesinden eğitim aldıklarını (4, %11) ifade etmişlerdir.

Kendilerine bilgi verildiğini ifade eden anneler eğitim sürecinden bahsedildiğini; fakat buna özel bir eğitim demek istemediklerini ifade etmişlerdir. Bilgilendirmenin içeriği sorulduğunda ise otizmde eğitimin büyük bir önem arz ettiğini, otizmlı çocukların eğitim almasının gerekliliği ve bu süreçte ailelere özellikle annelere çok fazla yükümlülük verildiğini ifade etmişlerdir.

Yapılan eğitimde öğrencilerin nasıl bir eğitim alacaklarına, annelerin onları nasıl destekleyeceklerine ilk etapta yer verilmemektedir. Annelerin özel soruları ışığında bilgiye kendi iradeleri ile ulaştıkları ifade edilmektedir. İhtiyaçları karşısında sordukları

soruların ışığında otizme dair genel bilgilere (16, %42), uyum problemlerine dair bilgilere (10, %26), tuvalet eğitimine dair bilgilere (8, %21), davranış değiştirme yöntemlerine dair bilgilere (4,% 11) yönelik eğitim aldıklarını belirtmektedirler.Aşağıda katılımcıların konu hakkındaki yorumlarına yer verilmektedir:

“Eğitim almadık hatta bilgilendirme adı altında bolca nasihat dinledik” A₁₃

“Ücretli kliniklerden bahsederek bizi yönlendirdiler. Eğer paranız varsa bilgi alabiliyorsunuz; yoksa vah geldi halinize.” A₂₁

“Okul rehber öğretmenini merak ettiğimiz tüm soruları cevaplandırarak bizi kısa süreli bir eğitime tabi tuttu.” A₅

3.3. Çocuğun eğitim sürecine dair görüşler

Annelerin çocuğun eğitimine ilişkin örgün eğitim ve destek eğitim hakkındaki görüşlerine dayalı olarak elde edilen kodlara Tablo 3’te yer verilmektedir.

Tablo 3: Eğitime ve destek eğitime ilişkin görüşler ile ilgili olarak ortaya çıkan temaların dağılımı

	Eğitime İlişkin Görüşler		Destek Eğitime İlişkin Görüşler		
	n	%	n	%	
Özel Eğitim Uzmanı Olmayanların Eğitim Vermesi	16	42	Materyal Desteğinin Olmaması	16	42
Akran Zorbalığı	10	26	Bilgilendirmenin Yetersiz Olması	12	32
OSB’li Çocuğun Kaynaştırma Eğitiminden Verim Almaması	8	21	Sürece Yönelik İlginin Az Olması	6	16
Sınıf Ortamlarının Yetersizliği	4	11	Süreci Takip Edememe	4	10

Annelerin çocuğun eğitimine ilişkin örgün eğitim ve destek eğitime yönelik görüşleri ile ortaya çıkan kodlar sırasıyla; özel eğitim uzmanı olmayanların eğitim vermesi (16;%42), akran zorbalığı (10,%26), OSB'li çocuğun kaynaştırma eğitiminden verim almaması (8,%21), sınıf ortamının yetersizliği (4,%11) şeklindedir.

Destek eğitim hizmetlerine yönelik görüşleri ile ortaya çıkan kodlar sırasıyla;materyal desteğinin olmaması (16,%42), bilgilendirmenin yetersiz olması (12,%32), sürece yönelik ilginin az olması (6,%16), süreci takip edememe (4,%10) şeklindedir. Aşağıda katılımcıların konu hakkındaki yorumlarına yer verilmektedir:

“Destek eğitim tabi ki çocuğum için faydalı olacaktır. Ama eksiklikler giderilmeden buna inanmam zor. Daha öğretmen inanmıyor, ilgilenmiyor ki çocuğumla...” A₂₄

“Oğlumun kaynaştırma raporu çıktığında çok sevinmiştim. Artık o da normal çocuklarla bir arada olacaktı. Öğretmenin onu hiç sevmeyeceğini ve istemeyeceğini düşünememişim.” A₃

3.4. Çocuğun destek eğitim hizmetlerine ilişkin gereksinimleri

Annelerin çocuğun destek eğitim hizmetlerine ilişkin gereksinimleri hakkındaki görüşlerine dayalı olarak elde edilen kodlara Tablo 4'te yer verilmektedir.

Tablo 4: Destek eğitim hizmetlerine ilişkin gereksinimler ile ilgili olarak ortaya çıkan temaların dağılımı

Kodlar	n	%
Destek eğitim veren öğretmen ile sınıf öğretmeni iş birliği ve iletişim	22	58
Sınıf öğretmenin sürece aktif katılımı	10	26
Okul yönetiminin istekli olması	6	16

Annelerin çocuğun destek eğitim hizmetlerine ilişkin gereksinimlere yönelik görüşleri ile ortaya çıkan kodlar sırasıyla; destek eğitim veren öğretmen ile sınıf öğretmeni arasında işbirliği ve iletişim (22,%58), sınıf öğretmenin sürece aktif katılım sağlaması (10,%26), okul yönetiminin istekli olması (6,%16) şeklindedir. Aşağıda katılımcıların konu hakkındaki yorumlarına yer verilmektedir:

“Hep söylenir ama bir türlü bizim gibi özel çocuğa sahip annelerde uygulanmaz. Veli-öğretmen-öğrenci bir sac ayağıdır. Peki bizim sac ayağımız neden hiç tam olmuyor? Neden çocuklarımız hep eksik?” A₁₆

“Okul Müdürü çocuğumu kayıt için götürdüğüm gün tavrını aslında belli etmişti. O yüzden öğretmenden de çok büyük beklentiler içinde olamadım.” A₈

3.5. Destek eğitim hizmetlerine ilişkin belirttiğiniz gereksinimleri giderme

Annelerin çocuğun destek eğitim hizmetlerine ilişkin gereksinimlerinin giderilmesi hakkındaki görüşlerine dayalı olarak elde edilen kodlara Tablo 5’te yer verilmektedir.

Tablo 5 : Destek eğitim hizmetlerine ilişkin gereksinimleri giderme ile ilgili olarak ortaya çıkan temaların dağılımı

Kodlar	n	%
Sadece akademik değil sosyal etkinliklerde yapılması	14	37
Ailelere eğitim verilmesi	7	18
Okul yönetimi öğretmenler ve velilerin toplantı yapması	7	18
Bir uzman tarafından süreç değerlendirilmesi	6	16
Ders saatleri artırılması	4	11

Annelerin çocuğun destek eğitim hizmetlerine ilişkin gereksinimlerinin giderilmesine yönelik görüşleri ile ortaya çıkan kodlar sırasıyla; sadece akademik değil sosyal etkinliklerin de yapılması (14,%37), ailelere eğitim verilmesi (7,%18), okul yönetimi, öğretmenler ve velilerin toplantı yapması (7,%18), bir uzman tarafından süreç değerlendirilmesi (6,%16), ders saatlerinin artırılması (4,%11) şeklindedir. Aşağıda katılımcıların konu hakkındaki yorumlarına yer verilmektedir:

“Aileler olarak neler yapacağımız yönünde donatılırsak, bence bu iş çözülür.” A₂₃

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan ocuğa Sahip Annelerin ocuklarına Verilen Destek Eğitim Hizmetleri İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi, Hakan SARI Canan Őentürk BARIŐIK Dilek SARAR BOYRAZ Őerif Ayőe ÖZDEMİR

“Biz ocuklarımız sadece okuma yazma öğrensin istemiyoruz. Okul yönetimi veya RAM planlama yaparken sosyal etkinliklerle çocuklarımızın aktif rol almasını sağlamalıdır.” A₁₉

4. TARTIŞMA

Bu bölümde OSB tanılı çocuklara sahip annelerin çocuklarına sunulan destek eğitim hizmetlerine ilişkin deneyimleri tema başlıkları altında, alanyazın ve uygulamalar çerçevesince tartışılmıştır.

Araştırmanın ilk temalarından biri çocuklar tanı aldıktan sonra aileye sunulan destek hizmetler hakkındadır. Araştırmaya katılan OSB'li çocuğa sahip annelerin tanı aldıktan sonra neler yapabileceği konusunda kimden yardım aldıkları ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, OSB'li çocuklara sahip annelerin çoğunlukla uzman kişilerden bilgi ve yardım aldıkları görülmektedir. Ayrıca, uzmanlardan alınan bilgilerin çevrelerinde bulunan diğer kişilerden aldıkları bilgiden daha güvenilir olduğunu ve elde edilen bilginin onları psikolojik olarak rahatlattığını belirtmişlerdir. Çocukları hakkında bilgi edinirken yanlış bilgilendirmenin olumsuz düşüncelere ve strese yol açtığı görülmüştür. Alinyazındaki araştırmaların bulgularında da, tanının koyulduğu dönemde annelerin bilgi arayışına girdiklerini ve çocukları hakkında doğru bilgi alanı bulana kadar elde ettikleri yanlış bilgilerden dolayı stres yaşadıkları görülmüştür. Araştırmalarda ailelerin tanı altıktan sonra nasıl bir yol izlemeleri gerektiği hakkında zorluk yaşadıkları görülmektedir (Cavkaytar, Çelik, Bozkuş, Bozkurt, & Tomris, 2014; DeMeyer, 1979). Ailelerin tanı ile ilgili; çocukların özellikleri, bundan sonra alacakları eğitimler, yasal haklar ve sosyal destek hakkında doğru bilgileri edindiklerinde ve çocuklarına göre uygun eğitim bulduktan sonra stresin azaldığı ve psikolojik olarak rahatladıkları vurgulanmaktadır (Gray, 2002; Cavkaytar, Ceyhan , Adıgüzel, Uysal, & Garan, 2012; Cavkaytar, Çelik, Bozkuş, Bozkurt, & Tomris, 2014).

Araştırmanın diğer teması ise aile eğitimi ile ilgilidir. Araştırmaya katılan OSB tanılı çocuklara sahip annelerin çocuklarıyla ilgili aldıkları eğitim hakkında görüşleri değerlendirildiğinde, annelerin farklı görüşleri olduğu görülmektedir. Annelerin çoğunluğu çocuklarının tanısı ve eğitimi hakkında bir bilgi veya bir eğitim almadıklarını ifade ederken; diğer bir kısmı bir süre eğitim aldıklarını ve aldıkları bu eğitimin okul rehber öğretmenleri, RAM görevlisi veya özel ücretli uzmanlar tarafından sağlandığı görülmüştür. Ailelerin OSB hakkında bilgiye ve çocukları için eğitim desteğine ihtiyaç duydukları bulguları diğer araştırmalar ile örtüşmektedir. Ailelerin kendileri ve çocukları için eğitsel, psikolojik ve sosyal hizmet desteğine ihtiyaç duydukları (Bilgin & Kucuk,

2010; Cavkaytar, Batu, & Beklan etin, 2008; Dillenburger, 2010), özellikle de araştırma bulgularında aile bireyleri arasında en çok annelerin çocuğun eğitim programı ile yakından ilişkili olduğu görülmektedir (Aslan, Cihan, & Altın, 2014). Türkiye’de aile eğitimi ve eğitim desteği özel gereksinimli çocuğa sahip ailelerin yasal bir zorunluluğudur (Cavkaytar, 2016). Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği’ne (2006) göre özel gereksinimli bireye sahip ailelerin tanı hakkında bilgilendirilmesi, desteklenmesi ve eğitimin her aşamasına katılımları sağlanmalıdır. Bu sebeple, OSB tanılı çocuğa sahip ailelere ve özellikle bütün yükü yüklenen annelere yönelik eğitim programlarının düzenlenmesi ve uygulanması son derece önemlidir. OSB olan çocuğun eğitiminin etkili olabilmesinde, ailenin eğitime tam katılımı en önemli faktörlerden biridir (Cavkaytar, 2016).

Araştırmanın bir diğer teması ise OSB’li çocukların eğitimi ile ilgilidir. Eğitim gereksinimleri araştırmaya katılan OSB’li çocuklara sahip annelerin çocuklarının eğitimine ve destek eğitime dair görüşleri değerlendirildiğinde, sınıf ve okul ortamında yeterince ilgi ve destek olmadığı görüşündedirler. Diğer taraftan anneler çocuklarının eğitim sürecinde en çok diğer çocuklar tarafından akran zorbalığına uğradıklarını belirtmişlerdir. opuroğlu ve Mengi (2014)’nin yapmış olduğu “Otizm ve Toplumsal Dışlanma” alışması bu görüşü desteklemektedir. Annelerin OSB’li çocukların aldıkları destek eğitime daire görüşlerinde yeterli materyal desteğinin olmadığı ve bunun da alanyazında desteklendiği görülmektedir. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminin başarısı için, öğrencilerin akademik, sosyal ve davranış gelişimini destekleyici materyal ile ğretim yapılması gerektiği bildirilmektedir (Schopler, Lansing, & Waters, 1938; Stinson & Kluwin, 2003).

Araştırmanın son iki teması destek eğitim gereksinimleri ile ilgilidir. Araştırmaya katılan OSB’li çocuklara sahip annelerin sunulan destek eğitime dair görüşleri değerlendirildiğinde, destek eğitim hizmetlerine dair sınıf ğretmenlerinin sürece aktif katılım sağlaması, ailelere aile eğitim verilmesi ve velinin sürekli bilgilendirilmesinin gerekliliğini ifade etmişlerdir. Ayrıca annelerin okul yönetiminin, öğretmenlerin de aktif Şekilde çocukları için destek vermeleri ve bir birlik olarak işbirliği yapılması görüşündedirler. Alanyazında farklı gereksinimlere sahip annelerin destek eğitim hizmetleri ve diğer çocukların eğitimleri hakkında aynı bulgulara sahip veriler bulunmaktadır. Annelerin görüşleri yeterli sosyal, mesleki ve eğitsel destek hizmet

alamamakta ve sorunlar yaşamakta olduklarını vurgulanmaktadır (Bilgin & Kucuk, 2010; Koydemir & Tosun, 2009). OSB'li çocuklara sahip annelerin sunulan destek eğitim hizmetleri ile ilgili görüşlerine yönelik literatürde çalışma bulunamamıştır. Destek eğitimin daha verimli olması için öneride bulunan anneler, ailelere eğitimlerin artırılması ve çocukları için sadece akademik etkinlik değil; sosyal etkinlik de yapılması gerektiğini ifade etmektedirler. Bu görüşler ise diğer çalışmalar tarafından desteklenmektedir. Alanyazında, ailelerin uzmanlardan ya da kurumlardan aldıkları destek hizmetlerin çocuklarının durumuna ve eğitim durumları için uyum sağlayabilmelerini kolaylaştırabileceklerini savunmaktadır (Nealy, O'hare, Powers, & Swick, 2012; Starr & Foy, 2012). Diğer bir görüş ise okul yönetimi ile öğretmenlerin veli ile işbirliği yaparak öğrenci hakkında sıkça toplantı yapılmasıdır. Bu işbirliği öğrencinin eğitimi için büyük önem taşımaktadır. Ailenin katılımı, özellikle de annenin gözlemleri ve çocuk hakkında bilgileri öğrencinin eğitim planlama ve doğru eğitim-öğretim içeriğini oluşturmada okullar için büyük bir destektir (LaRocque, Kleiman, & Darling, 2011). Aileyi eğitim dışında tutarak OSB tanılı öğrenciyi tam anlamıyla tanımak ve istenilen eğitim amaçlarını gerçekleştirmek çok zor olacaktır (Çelenk, 2003). Bu yüzden aileler özellikle de anneler öğretmenlere çocuğun eğitimiyle ilgili yardımcı olabilecek bilgiye ek olarak eğitim desteği sağlayacak kişilerdir (Cömert & Güleç, 2004). Bu işbirliğinin ev ve okul arasında düzenli bilgi alışverişı sağlayıp, aile ve okul arasında güçlü bir iletişim kurup OSB tanılı öğrencinin akademik, sosyal ve duygusal gelişimlerine olumlu etkide bulunacağı düşünülmektedir (Barge & Loges, 2003; Keçeli-Kaysılı, 2008; Minke, Sheridan, Kim, & Ryoo, 2014).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada OSB tanılı çocuklara sahip annelerin, sunulan destek eğitim hizmetlerine ilişkin deneyimlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada elde edilen nitel bulgular değerlendirilip tema başlıkları altında alanyazın ve uygulamalar çerçevesince tartışılıp genel bir sonuca varılmıştır. Genel çerçeve altında araştırmaya bakıldığında elde edilen sonuçlar; annelerin çocuklarının tanısı, eğitimi ve yasal hakları hakkında bilgilendirilmeye ve bu konuda kendilerine eğitim verilmesine ihtiyaç duydukları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir sonuç ise annelerin çocuklarının eğitim hayatında aktif rol almak istedikleri ve annelerin çocuğunun eğitim hayatında yer alan bireyler ile birlikte bu süreçte işbirliği yaparak beraber yönetmeleri gerektiğini ortaya

koymaktadır. Doğru bir destek eğitim hizmeti hem annelerin hayatlarını, hemde OSB tanısı almış çocukların hayatlarını kolaylaştıracaktır. Bundan dolayı destek hizmet hakkında daha derinlemesi incele yapılması ve destek hizmetleri uygulamasında ne tür bilgi, eğitim ve işbirliği verilebileceği hakkında plan hazırlanıp yeterliliği hakkında araştırmalar yapılabilir.

Yapılan bu araştırma, OSB olan çocukların annelerinin destek eğitim hizmetleri ile ilgili görüşlerine yönelik gerçekleştirilmiş ülkemizdeki ilk çalışmalardan biri olması nedeni ile önem taşımaktadır. Ancak araştırmanın katılımcı sayısının az olması araştırmanın sınırlılıkları arasındadır. İleriki araştırmalarda farklı veri toplama araçlarıyla ve daha büyük örneklem ile daha kapsamlı nitel ve nicel araştırmalar yapılarak, annelerin deneyimleri ve görüşlerine yer verilerek destek eğitim hizmetleri hakkında çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Al-Zoubii, S., & Rahman, M. (2012). The effect of resource room on improving reading and arithmetic skills for learners with learning disabilities. *The International Journal of Scientific Research in Education*, 4(5), 269-277.

Aslan, Y., Cihan, H., & Altın, D. (2014). Otizm spektrum bozukluğu tanılı ocuk sahibi annelerin deneyimleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 50(13), 96-111. <https://doi.org/10.17755/esosder.41128>

Barge, J., & Loges, W. (2003). Parent, student, and teacher perceptions of parental involvement. *Journal of Applied Communication Research*, 2(31), 140-163 <https://doi.org/10.1080/0090988032000064597>.

Batu, S., & Kırcaali-İftar, G. (2011). *Kaynaştırma*. (6. Baskı b.). Ankara.: Kök Yayıncılık.

Bilgin, H., & Kucuk, L. (2010). Raising an autistic child: Perspectives from Turkish Mothers. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*(23), 92-98. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6171.2010.00228.x>

Cavkaytar, A. (2016). *Otizm spektrum bozuklukları aile bilgilendirme rehberi*. . Ankara: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü.

Cavkaytar, A., Batu, S., & Beklan Çetin, O. (2008). Perspectives of Turkish mothers on having a child with developmental disabilities. *International Journal of Special Education*,(23), 102-109.

Cavkaytar, A., Ceyhan , E., Adıgüzel, O., Uysal, H., & Garan, Ö. (2012). Zihinsel engelli çocuğu olan ailelerin eğitim ve destek ihtiyaçlarının araştırılması. *Türkiye Online Nitel Sorgu Dergisi*, 4(3), 79-99.

Cavkaytar, A., Çelik, S., Bozkuş, G., Bozkurt, S., & Tomris, G. (2014). *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip ailelerle gerçekleştirilen 'ailelerle el ele' aile eğitim programı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü.

Cömert, D., & Güleç, H. (2004). Okul öncesi eğitim kurumlarında aile katılımının önemi: öğretmen-aile-ocuk ve kurum. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(6), 131-145.

Çağlar, N. (2017). *İlköğretim kurumlarındaki "destek eğitim odası (DEO)" uygulamasına ilişkin okul yöneticileri ve öğretmenlerin görüşlerinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çelenk, S. (2003). Okul aile işbirliği ile okuduğunu anlama başarısı arasındaki ilişki . *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(23).

Datta, P. (2015). An exploration into the support services for students with a mild intellectual disability. *International Journal of Inclusive Education*, 3(19), 235-249.

DeMeyer, M. (1979). *Parents and children in autism*. Washington: Winston.

Dillenburger, K. K. (2010). Living with children diagnosed with autistic spectrum disorder: Parental and professional views. *British Journal of Special Education*(37), 14- 23. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8578.2010.00455.x>

Gray, D. (2002). Ten years on: a longitudinal study of families of children with autism. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 27, 215-222.(27), 215-222. <https://doi.org/10.1080/1366825021000008639>

Hebert, E., & Koulouglioti, C. (2010). Parental beliefs about cause and course of their child's autism and outcomes of their beliefs. *Issues in Comprehensive Pediatric Nursing*, 149-163. <https://doi.org/10.3109/01460862.2010.498331>

Kale, M., & Demir, S. (2017). ilkokullardaki destek oda eğitiminin Türkçe ve matematik derslerindeki başarı üzerindeki etkisinin incelenmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 4(10), 48-58.

Keçeli-Kaysılı, B. (2008). Akademik başarının arttırılmasında aile katılımı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 1(9), 69-83. https://doi.org/10.1501/Ozlegt_0000000115

Koydemir, S., & Tosun, Ü. (2009). Impact of autistic children on the lives of mothers. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 2534-2540. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2009.01.447>

Köroğlu, E. (2013). DSM-5 tanı ölçütleri. . *Ankara: Boylam Psikiyatri Enstitüsü*.

Kurt, O. (2006). *Otistik Özellik Gösteren Çocuklara Zincirleme Serbest Zaman Becerilerinin Öğretiminde Sabit Bekleme Süreli Öğretimin ve Eşzamanlı İpucuyla*

Öğretimin Gömülü Öğretimle Sunulmasının Etkililik ve Verimliliklerinin Karşılaştırılması. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

LaRocque, M., Kleiman, I., & Darling, S. (2011). Parental involvement: The missing link in school achievement. *Preventing School Failure*, 3(55), 115-122. <https://doi.org/10.1080/10459880903472876>

Meral, B., & Cavkaytar, A. (2012). A Study on Social Support Perception of Parents who Have Children with Autism. 124-135. <https://doi.org/10.12984/eed.12243>

Milli Eğitim Bakanlığı. (2006). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği. [Erişim Adresi: http://rega.basbakanlik.gov.tr/eskiler/2006/05/2006]* Erişim Tarihi:10.05.2021

Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği.[Erişim Adresi: http://orgm.meb.gov.tr/Mevzuat/ozel|yon_SON/ozelegitimyonnetmelikSON.htm]* Erişim Tarihi: 07.05.2021

Minke, K., Sheridan, S., Kim, E., & Ryoo, J. (2014). Congruence in parent- teacher relationships the role of Shared Perceptions, . *The Elementary School journal*.

Nealy, C., O'hare, L., Powers, J., & Swick, D. (2012). The Impact of Autism Spectrum Disorders on The Family: A Qualitative Study of Mothers' Perspectives',. *Journal of Family Social Work*, 3(15), 187-201. <https://doi.org/10.1080/10522158.2012.675624>

Rettig, M. (2011). Play behaviors of young children with autism; characteristics and interventions. *Focus on Autistic Behavior*, 9(5), 1-6., 5(9), 1-6.

<https://doi.org/10.1177/108835769400900501>

Sarı, H., & İlik, Ş. (2014). *Öğretmenler, Uzmanlar, Aileler için Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme, Uygulama, Değerlendirme*. Ankara: Eğiten Kitap.

Schopler, E., Lansing, M., & Waters, L. (1938). *Individualized assessment and treatment for autistic and developmentally disabled children. Vol.III. Teaching activities for autistic children*. Baltimore: University Park Press.

Semiz, N. (2018). *Özel gereksinimli öğrencilere yönelik destek eğitim odası uygulamalarına ilişkin öğretmen ve aile görüşlerinin belirlenmesi*. . Yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Starr, E., & Foy, J. (2012). In Parents' Voices: The Education of Children with Autism Spectrum Disorders. *Remedial and Special Education*, 4(33), 207-216. <https://doi.org/10.1177/0741932510383161>

Stinson, M., & Kluwin, T. (2003). Educational consequences of alternative school placements. Inü. A. Marschark içinde, *Oxford handbook of deaf studies, language and education* (s. 52-64). New York,: Oxford University Press.

Sucuoğlu, B., & Kargin, T. (2008). *İlköğretimde Kaynaştırma Uygulamaları Yaklaşımlar, Yöntemler, Teknikler*. İstanbul: Morpa Yayınları.

Ünal, H. (2008). *Birlikte Eğitim Ortamındaki Zihinsel Yetersizlikten Etkilenmiş Öğrencilere Destek Eğitim Odasında Verilen Destek Eğitimin Etkililiği*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Wimpory, D., Hobson, R., Williams, J., & Nash, S. (2000). Are infants with autism socially engaged? A study of recent retrospective parental reports. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 30(5), 525-536. <https://doi.org/10.1023/A:1005683209438>

Creative Commons licensing terms

Authors will retain the copyright of their published articles agreeing that a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0) terms will be applied to their work. Under the terms of this license, no permission is required from the author(s) or publisher for members of the community to copy, distribute, transmit or adapt the article content, providing a proper, prominent and unambiguous attribution to the authors in a manner that makes clear that the materials are being reused under permission of a Creative Commons License. Views, opinions and conclusions expressed in this research article are views, opinions and conclusions of the author(s). Atlas Publication and Turkish Special Education Journal:International Research shall not be responsible or answerable for any loss, damage or liability caused in relation to/arising out of conflict of interests, copyright violations and inappropriate or inaccurate use of any kind content related or integrated on the research work. All the published works are meeting the Atlas Publishing requirements and can be freely accessed, shared, modified, distributed and used in educational, commercial and non- commercial purposes under a [Creative Commons Attribution 4.0 International License \(CC BY 4.0\)](#).